

Voortgangsrapportage over Energieakkoord & Energie-agenda van kabinet

Wieger Harkema en Sjak Rijploeg (eindredactie Maarten de Groot)
Discussiestuk voor 2 februari 2017

1 Inleiding

Ter discussie staan de volgende documenten:

- A. "Voortgangsrapportage Energieakkoord voor duurzame groei"
- B. "Brief Uitvoering Energieakkoord voor duurzame groei"
- C. "Kamerbrief over Voortgangsrapportage Energieakkoord 2016 en uitvoering Urgendavonnis"
- D. "Energieagenda"

De eerste drie documenten zijn te downloaden met www.rijksoverheid.nl/EZ; zoek nieuwsbericht "Doelen Energieakkoord binnen bereik, CO2 uitstoot verder beperkt" op 23 december. Document 4 is te downloaden met www.rijksoverheid.nl/EZ; zoek nieuwsbericht "Kabinet schets route naar CO2-arme energievoorziening" op 7 december.

In oktober is de "Nationale Energieverkenning 2016" (NEV 2016) verschenen. Die is op 1 december besproken binnen PvdA Duurzaam Energie. Mede op de NEV 2016 is de Voortgangsrapportage over het SER-energieakkoord gebaseerd, die de Borgingscommissie van de SER (Nijpels) eind december publiceerde (zie documenten A en B). Het kabinet (Kamp) heeft daar bepaalde conclusies uit getrokken voor de vrij korte termijn tot 2020/2023 en tegelijk een standpunt geformuleerd over het Urgendavonnis (document C). Het kabinet heeft verder zijn lange termijn visie begin december uiteengezet in zijn "energieagenda" (document D).

Deze vier documenten worden hieronder samengevat en becommentarieerd. Eerst komt de periode van het lopende energieakkoord (tot 2020/2023) aan bod, zoals besproken in de eerste drie documenten. Daarna komt de lange termijn aan bod, met name zoals besproken in document D, al worden er ook in de documenten A en B aanbevelingen gedaan. Aan het eind worden enige belangrijke discussiepunten voor PvdA Duurzaam Energie benoemd.

2 Periode tot 2020/2023

2.1 Haalbaarheid van akkoord en van eisen Urgendavonnis

In het energieakkoord worden 5 hoofddoelen onderscheiden:

- 14% hernieuwbare energie in 2020
- besparing van 100PJ in 2020
- 16% hernieuwbare energie in 2023
- besparing van 1,5% per jaar in de hele periode
- 15.000 nieuwe banen in 2020

Er is weinig twijfel over de haalbaarheid van de laatste 3. Maar over de eerste 2 schrijft Nijpels dat "het beleidsgat kleiner is geworden, maar nog niet geheel overbrugd", terwijl Kamp constateert dat ook die twee "binnen bereik" zijn met de volgende extra maatregelen:

2.2 14% hernieuwbaar

- Provincies zeggen we halen doelen WoL van 6000 MW opgesteld vermogen
- er komen nog 1000 mono-mestvergisters bij
- stimulering van ultradiepe geothermie
- optimalisering van SDE+ en ISDE in 2017

Nijpels schrijft (document B):

“Gezien de grote opgave die met het Klimaatakkoord van Parijs nog voor ons ligt, beveel ik het kabinet aan nog voor de formatie de mogelijkheden te onderzoeken voor realisatie van een extra windpark op zee voor 2023”

Commentaar Rijploeg:

Het lijkt er op dat we het doel van 14% duurzame energie in 2020 gaan halen als ook de 25% beperking van broeikasgassen ten opzichte van 1990 waartoe het Urgenda-vonnis verplicht. Maar die conclusie is gebaseerd op de hernieuwde toezegging dat gemeenten en provincies meewerken aan de realisering van de wind op land plannen. Dat lijkt een niet al te realistische verwachting. Wel goed om aan vast te houden, eenvoudig omdat we wind op land nodig hebben om de verder liggende doelen te kunnen realiseren. Maar op de korte termijn is meer nodig, een extra windpark dicht bij de kust, lijkt een belangrijke optie.

2.3 100 PJ energiebesparing

- 9PJ extra besparing in energie-intensieve industrie met 1-op-1 afspraken of wellicht wettelijke verplichting per 1 januari 2018.
- ETS¹-bedrijven verplichting moeten zich aan de wet gaan houden (investering in besparing verplicht als terugverdientijd = < 5 jaar is) *Commentaar Harkema: deze verplichting bestaat al jaren!!*
- Verplichting energie-audit wordt aangescherpt
- Gebouwde omgeving 15 PJ extra besparing door:
  - o Verplichting huurwoningen tot tenminste label C (*Commentaar Harkema: dit kan een forse verspilling inhouden, immers in 2050 alle huizen minimaal A+++*)
  - o Convenant verplichting voor 1 mei 2017 tussen energieleveranciers, installateurs, netbeheerders en de overheid voor 10PJ extra besparing in 2020 zo niet dan aanvullende verplichtende maatregelen

Bij een negatieve rapportage in NEV 2017 worden aanvullende maatregelen broeikasgasreductie genomen waarbij sluiting van kolencentrales ook als mogelijkheid overwogen zal worden.

Commentaar Harkema: Om de energiebesparing van 100PJ te realiseren worden meerdere verplichtingen in het vooruitzicht gesteld. De ervaringen met verplichtingen zijn niet erg hoopvol. Denk aan sjoemelsoftware voor auto's die aan een norm moeten voldoen, de al jaren bestaande verplichting alles te doen als het binnen 5 jaar terugverdiend is en het ETS. Ook het verhogen van de maximale

---

¹ 50% van ETS moet van elektriciteitsproductie komen. bij een prijs van €50 voor een ton CO₂, zou de onrendabele top voor SDE+ hernieuwbare energie nagenoeg tot nul reduceren. Dus ODE opslag voor de burger lager. De prijs voor vuile stroom neemt toe. De milieuorganisaties zijn uit de EU werkgroep voor ETS gestapt.

snelheid van 100 naar 130 km per uur, op de A2 is geen bijdrage aan het terugdringen van uitstoot CO₂, NO_x en fijnstof.

De invoering van de "Slimme Meter" is niet slim gedaan. Bij de analoge meter kun je zo de standen aflezen bij de "Slimme Meter" moet je wachten en de handleiding raadplegen welk display bij welke meter hoort en zelf de standen noteren om verbruik gegevens te kunnen vergelijken. Bij de "Slimme Meter" hoort een energiemanager², een digitaal display waar je informatie kunt halen wat het verbruik nu en gisteren was en het vorige uur en of dag of week etc. het achterwege laten van deze noodzakelijke aansluiting om voor de burger "Slim" te zijn is verbijsterend! En een goudmijntje voor de vrije markt. De energieleverancier kan wel bij alle gegevens komen.

2.4 Urgenda vonnis: 25% CO₂-uitstoot reductie in 2020

Volgens NEV 2016 wordt 23% bereikt en moet nog extra 4 Mton/jaar gereduceerd worden om 25% te bereiken. Daarom neemt Kamp de volgende maatregelen:

- Road CCS project (reductie 1,2 Mton/jr)
- Fosfaatreductie melkveehouderij, leidend tot reductie broeikasgassen
- Bij een negatieve rapportage in NEV 2017 worden aanvullende maatregelen broeikasgasreductie genomen waarbij sluiting van kolencentrales ook als mogelijkheid overwogen zal worden.

Commentaar Harkema: De 5 kolencentrales stoten gigantisch veel CO₂ uit. De 3 nieuwste hebben de mogelijkheid om CCS toe te passen. Dit wordt niet gedaan. Door de prijs voor vervuiling van CO₂, NO_x en fijnstof uitstoot te verhogen zal toepassing CCS of sluiting automatisch gaan plaatsvinden, zonder dat de burger er voor hoeft te betalen.

Verder commentaar Harkema: Het is duidelijk, dat Urgenda gelijk heeft, hier wordt zelfs impliciet vanuit gegaan, waarom dan toch het beroep handhaven? Dus trek het beroep nu in. Dan doe je wat je zegt.

3 Lange termijn

Hieronder wordt vooral de inhoud van de Energieagenda (document D) samengevat. Een groot deel van dit rapport bestaat uit de bespreking van de vier "functionaliteiten" (manieren waarop energie gebruikt wordt):

- Kracht en Licht (elektriciteit)
- Hoge temperatuur warmte (proceswarmte)
- Lage temperatuur warmte (ruimteverwarming)
- Vervoer (mobiliteit)

Verder worden een aantal algemene zaken besproken, zoals de vereiste inspanning, de urgentie om snel maatregelen te nemen, de manier van sturen, de rol van samenwerkingsverbanden, wetten en regels. Ook in het SER-voortgangsrapport (document A) en in de begeleidende brief van Nijpels (document B) worden die zaken besproken.

---

² Het initiatief van netbeheerders om bij de plaatsing van een slimme meter een gebruiksvriendelijke applicatie aan te bieden, stuit op bezwaren en weerstand bij energieleveranciers in verband met mogelijke marktverstoring. Zo'n applicatie is van belang voor huiseigenaren die zelf zicht op hun energieverbruik willen krijgen. Een beperkt aantal huiseigenaren is zelf tot de aanschaf van zo'n applicatie overgegaan, maar een grootschalige uitrol komt tot dusver op deze manier niet op gang.

3.1 Vereiste inspanning en urgentie

In zijn vooruitblik naar het beleid voor de periode na de afronding van het huidige energieakkoord spreekt Nijpels in zijn voortgangsrapportage van *“nu de eerste stappen gezet zijn, moeten we ons voorbereiden op de sprongen die straks nodig zijn.”*

Over sprongen wordt in de brief van Kamp over de uitvoering van het energieakkoord (document B) niet gesproken, evenmin over Parijs 2015. Maar in de Energieagenda (document D) staan wel veel uitdrukkingen als: *“Onze energievoorziening zal de komende decennia **ingrijpend** veranderen.”*, *“De transitie [...] vergt een **grote inspanning** van burgers, bedrijven en overheden.”* *“**tijdige** ontwikkeling van beschikbaarheid van duurzame alternatieven, **grote** investeringen [...]”* *“**grote** maatschappelijke opgave”* *“Het kabinet wil **geen afwachtende houding** aannemen, maar [...]”*. *“De eerste belangrijke stappen zijn met het Energieakkoord gezet, maar **de grote uitdagingen liggen nog voor ons.**”*

Verder benadrukt hij de kansen: *“De transitie wordt zo meer dan alleen een verandering van energiebronnen, het wordt een (innovatief) proces dat de **kracht van de Nederlandse economie en samenleving** versterkt.”*

Commentaar Rijploeg:

Van minister Kamp kan gezegd worden dat hij ontzettend zijn best heeft gedaan om aan de rem te hangen bij de realisering van het energieakkoord en verduurzaming heeft proberen ondergeschikt te houden in het regeringsbeleid. Maar het is wel een man die zich aan zijn woord houdt en de afspraken die hij uiteindelijk met de PvdA maakte slim en vasthoudend heeft uitgevoerd.

Maar op enig enthousiasme om ook maar een klein stapje verder te gaan kan hij niet worden betrap. De resultaten zijn op sommige punten spectaculair. Wind op zee is in een onverwacht hoog tempo goedkoper geworden, voor een groot deel doordat de marktkrachten zijn gebruikt in plaats van dat we er door zijn gebruikt. De successen moedigen de minister echter niet aan om vol gas te geven, maar ruimte te scheppen niet te hard voort te gaan, want we hoeven immers volgens het akkoord van Parijs pas in 2050 CO2 uitstoot vrij te zijn.

In de energieagenda wordt zelfs gezegd dat de uitstoot van Nederland immers toch zo klein is dat we het daarom niet hoeven te doen. Het moet van het akkoord en dat is het. Er is met het Energieakkoord wat bereikt, maar De weg terug is nog niet afgesloten in technische, economische en mentale zin.

Voor de periode na 2023 wordt geen wenkend perspectief geboden, maar een zware plicht gevoeld om te kunnen voldoen aan de afspraken van Parijs.

3.2 Sturen op één enkelvoudig doel

Volgens Kamp moet er gestuurd worden op één enkelvoudig doel: *“het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen (‘sturen op CO2-reductie’)”*. Volgens hem is dit namelijk de meest kosteneffectieve manier om de doelstelling van het Klimaatakkoord van Parijs te realiseren.

3.3 Klimaatwet

Kamp (het kabinet?) loopt niet erg warm voor een klimaatwet. In de paragraaf over verantwoordelijkheden van de samenvatting van de Energieagenda staat:

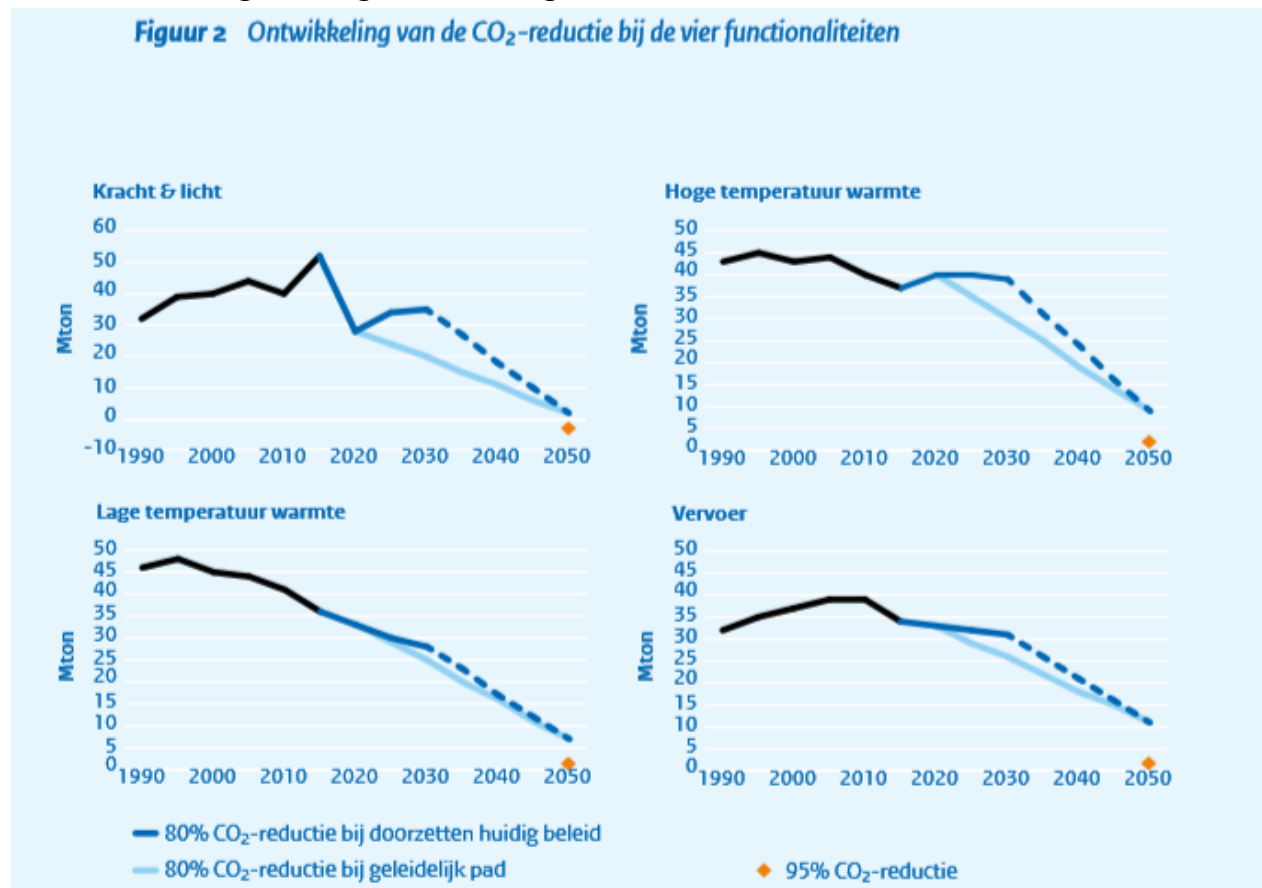
“Wettelijke borging van [...] kan hier een bijdrage aan leveren. Het geeft een signaal van politiek commitment en benadrukt de noodzaak en urgentie van de transitie. De lange termijn doelstellingen van het energiebeleid zijn echter al juridisch verankerd via ratificatie van [...] Parijs.”

Daarentegen luiden de slotwoorden van de voortgangsrapportage 2016 (Nijpels):

“Institutionele versterking van het energie- en klimaatbeleid zal deels vanuit de Europese Unie moeten worden ingevuld en deels vanuit de nationale ambities. Beide zijn nodig om de continuïteit van beleid richting 2030 en 2050 te borgen. Daarbij kan een Klimaatwet die op hoofdlijnen de Nederlandse energie- en klimaatdoelen in de tijd vastlegt, een belangrijke rol spelen. Een Klimaatwet zou de globale richting aangeven, zonder in detail de instrumentatie en uitvoering van beleid vast te leggen. De uitwerking, instrumentatie en uitvoering van maatregelen in de periode 2020–2030 zien de leden van de Borgingscommissie als hun gezamenlijke taak, ieder vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid. In samenhang met de uitspraken hierover in de Energieagenda wil de Borgingscommissie aan die uitwerking in 2017 verder gestalte geven.”

3.4 Uitwerking maatregelen in het algemeen

Figuur 2 Ontwikkeling van de CO₂-reductie bij de vier functionaliteiten

Bij de uitwerking van het benodigde beleid wordt in de Energieagenda geconstateerd dat een gelijke problematische ontwikkeling speelt bij alle vier functionaliteiten. De noodzaak van de CO₂ reductie en de spanning tussen zeggen en doen. Zie figuur 2 uit de energieagenda (hier gekopieerd). Doorzetten van het huidige beleid na 2023 zou leiden tot een toename (kracht en licht) of vertraagde reductie van de uitstoot. Kamp stelt uitdrukkelijk dat dat ongewenst is en benadrukt de “noodzaak van een geleidelijke, dus tijdige transitie in Nederland”. Daartoe schetst hij per functionaliteit de voorstellen die hieronder zijn samengevat in de paragrafen 3.5 – 3.8.

3.5 Kracht en licht

In de samenvatting van de Energieagenda staat:

“Het ETS geeft nog onvoldoende prikkels [...]. Daarom is aanvullend beleid nodig [...]:

- We blijven hernieuwbare energie stimuleren door continuering van de succesvolle stimuleringsregeling duurzame energie (SDE+), ook na afloop van het Energieakkoord. Daarbij gaan we na of het mogelijk is om, met behoud van de SDE+-systematiek, de regeling te verbreden naar andere technieken die ook een bijdrage leveren aan CO₂-reductie richting 2050.
- We blijven samenwerking zoeken met onze Noordwest-Europese buurlanden, om concurrentie op subsidie-instrumenten tussen landen te voorkomen.
- Grootschalige uitrol van windenergie op zee volgens de huidige aanpak wordt na 2023 gecontinueerd.
- Daarnaast verkennen we hoe de succesvolle aanpak van wind op zee ook ingezet kan worden bij de uitrol van andere vormen van hernieuwbare energieopwekking op zee en land.
- Ten slotte blijven we lokale hernieuwbare energieproductie stimuleren. Op basis van de evaluatie van de salderingsregeling wordt in 2017 besloten over de vormgeving van het stimuleringsbeleid voor lokale energie. ”

Opmerking Harkema:

- *De aanschaf van zonnepanelen zal verminderen bij een kariger salderingsregeling. Wel zal er een verdere daling van de kostprijs zijn en worden de panelen nog steeds efficiënter.*

Opmerking Rijploeg:

- *Een mogelijkheid is ook, om de salderingsregeling voor zonnestroom te garanderen tot bijvoorbeeld 2028, mits de installatie voor 1 maart 2019 in werking is gesteld. Voor na die datum wordt een nieuwe regeling ontworpen. Gevolg zal waarschijnlijk zijn dat er een run op zonnepanelen komt. Aangekondigde versoering van de vergoedingstarieven in Duitsland, leverden enkele malen een score van 6,5 GW per jaar, aan toegevoegde zonne-capaciteit op. Wellicht halen wij met deze actie wel een extra capaciteit aan zonnestroom van 1 tot 2 GW in de komende twee jaar.*

Verdere opmerkingen Harkema:

- *Wind op Land doel 6000 MW opgesteld vermogen in 2020 wordt moeizaam bereikt. Daarna mag er volgens de provinciale VVD niets meer bijkomen. De ontwikkeling van een doorgroei naar 7000 MW is daardoor onzeker. En de decennia daarna?*

- *Het vraagstuk van aanbod van stroom en verbruik moet nog opgelost worden. Welke rol hierbij de netbeheerder krijgt is onduidelijk. Krijgen de producenten als vrije markt partij alle vrijheid met de bijbehorende afschuiving van de extra kosten naar de burger? De marktpartijen zitten in geheel Europa. Welke rol speelt AFM?³ Blokkeert die kostenbesparende regelingen, regelingen van onderlinge afspraken wanneer welke centrale opschaaft en welke wanneer de productie vermindert om zo het maximale rendement van alle centrales optimaal te benutten en de lasten en baten eerlijk te verdelen.*
- *Welke rol kan de productie van H2 spelen in het in evenwicht houden van vraag en aanbod?*

3.6 Hoge temperatuur warmte

In de samenvatting van de Energieagenda staat:

“De belangrijkste maatregelen zijn:

- Het voorkomen van CO₂-uitstoot via: - een ambitieuze inzet op energiebesparing, onder meer door voortzetting van de verplichting of resultaatafspraak voor energiebesparing (Energieakkoord) en mogelijk minder degressiviteit in de energiebelasting (met oog voor gelijk speelveld ten opzichte van andere lidstaten); - ontwikkelen en uitrollen van alternatieve warmte-opties, zoals de toepassing van ultradiepe geothermie en het beter benutten van reststromen.
- Afvangen en opslaan van CO₂ (CCS) in gevallen waarbij er geen CO₂-arme alternatieven beschikbaar zijn. Het kabinet zet in op realisatie van het demonstratieproject opslag en afvang van CO₂ in zee ter hoogte van Rotterdam (ROAD) als eerste stap naar een breder en grootschalig CCS-netwerk. ”

Opmerkingen Rijploeg:

- *Opmerkelijk is het dat de minister zich zorgen maakt over de kans op desinvesteringen als gevolg van te snelle doorvoering van innovatiesprongen in de energie-intensieve industrie. Als liberaal zou je verwachten dat hij zou juichen wanneer de creatieve destructie vernieuwing afdwingt. Wij echter dienen ons in dat geval, niet bij de destructie van arbeidsplaatsen neer te leggen, maar juist de vrij komende arbeidskracht te kwalificeren en toe te rusten om het proces te versnellen en te verbinden met sociale vernieuwing.*

Opmerkingen Harkema:

- *Ontwikkeling van ultradiepe geothermie heeft een vreemd speelveld. De leveranciers van de huidige fossiele energieproducten beschikken over een grote kennis van de diepere aardlagen. Deze kennis hebben zij reeds vergoed gekregen. Wie komt de geldelijke voordelen hiervan te goede?*
- *Het ETS moet volwassen worden de kosten van vervuiling moeten bij de vervuiler komen te liggen.*
- *De voordelen van het benutten van restwarmte moeten onderzocht worden eventueel in samenhang met warmtenetten voor lage temperatuur warmte. Stimulering via belastingen van uitstoot van warmte.*
- *CCS ontwikkelen en via ETS knop rendabel maken.*

---

³ Zie bijlage 1 (ACM en wetvoorstel VET) en bijlage 2 (voorbeeld opslag door netbeheerder Liander)

3.7 Lage temperatuur warmte

In de samenvatting van de Energieagenda staat:

“In de gebouwde omgeving wordt ingezet op vergaande reductie van de warmtevraag door energiebesparing en sterke vermindering van aardgasgebruik via stimuleren en inpassen van CO2-arm opgewekte elektriciteit en warmte.

De eerste pijler voor CO2-reductie in de gebouwde omgeving is energiebesparing. Energiebesparing kan worden bevorderd via drie sporen:

- verplichten van een minimum;
- stimuleren van wat verder gaat dan dat minimum;
- het wegnemen van knelpunten bij de uitrol van specifieke technieken.

Het kabinet bereidt wettelijk verplichtende maatregelen voor, zoals een minimum energielabel voor corporatiewoningen en kantoren. Verkend wordt of dit ook voor andere vastgoedsectoren toepasbaar is. Voorts continueert en verbreedt het kabinet het stimuleren van besparing door middel van voorlichting, subsidies (zoals de Stimuleringsregeling Energiebesparing Eigen Huis), laagrentende leningen (zoals het Nationaal Energiebespaarfonds), en ondersteuning van innovatieve aanpakken.

De tweede pijler voor CO2-reductie in deze functionaliteit is een sterke vermindering van het gebruik van aardgas. Om dat te bereiken kiest het kabinet voor de volgende maatregelen:

- In beginsel wordt er geen nieuwe gasinfrastructuur meer aangelegd in nieuwbouwwijken. We passen de Gaswet hierop aan. Daarmee wordt voorkomen dat de opgave nóg groter wordt.
- We vervangen de aansluitplicht voor gas in de Gaswet door een breder aansluitrecht op energie-infrastructuur voor verwarming.
- We geven gemeenten de verantwoordelijkheid en de noodzakelijke bevoegdheden om op lokaal niveau, in samenwerking met de netbeheerder, te besluiten over de lokale energievoorziening.
- We treffen de voorbereidingen om grootschalige warmtenetten op termijn op vergelijkbare wijze te reguleren als elektriciteits- en gasnetten, waardoor een meer integrale afweging tussen deze energie-infrastructuren kan plaatsvinden.”

De transitie van de lage temperatuur warmtevoorziening vindt voor een belangrijk deel op lokaal niveau plaats. Een belangrijke rol is weggelegd voor gemeenten en netbeheerders. Bij de uitwerking van het transitiepad zal samen met deze partijen gekeken worden naar een optimale verdeling van taken en verantwoordelijkheden.”

Opmerkingen Harkema:

- *Helderheid verschaffen in welke regio warmtenetten ontwikkeld worden en waar all-electric de warmtevoorziening zal gaan worden en misschien deelgebieden waar gebruik van biogas mogelijk is.*
- *De isolatie van de woningen en gebouwen moet krachtiger aangepakt worden. Het huidige label systeem is verre van volmaakt, daar het label verhoogd kan worden met het plaatsen van zonnepanelen. Deze verminderen echter op geen enkele manier de warmtevraag.*
- *Passief bouwen (PHPP i.pl.v. EPC) zal de norm moeten worden.*

3.8 Vervoer

In de samenvatting van de Energieagenda staat:

“De sector mobiliteit en transport draait nog hoofdzakelijk op fossiele brandstoffen. Om de transitie naar een duurzame sector in 2050 vorm te geven is aanvullend beleid noodzakelijk: voor meer brandstofbesparing, duurzame biobrandstoffen en gebruik van zero-emissie voertuigen. Uitvoering van de Duurzame Brandstofvisie is het vertrekpunt.

Intensivering van de transitie vindt plaats door gebruik van nieuwe technieken, efficiencymaatregelen en gedragsmaatregelen, waardoor minder bewegingen plaatsvinden en minder (fossiele) brandstoffen verbruikt worden. Het tijdig inzetten op innovatie binnen de verschillende transportmodaliteiten is noodzakelijk om kosteneffectief de doelen voor 2030 en 2050 te kunnen halen. Europese en internationale afspraken zijn een belangrijke basis voor verdere reducties in de mobiliteitssector. Het kabinet spant zich daarom in voor aanscherping van Europese normen en voor effectieve mondiale mechanismes. Er wordt ingezet op de uitrol van een landelijk dekkend netwerk van alternatieve tank- en laadinfrastructuur.”

Opmerkingen Harkema:

- *Brandstofbesparing is alleen mogelijk als er gehandhaafd wordt. Wel normen stellen voor auto, vrachtwagen en bussen, maar met het gedogen van sjoemelsoftware komen we er niet.*
- *De luchtvaart moet volwassen worden, dus gewoon als alle andere sectoren accijns, energiebelasting en/of ETS en btw.*
- *Scheepvaart idem.*

4 Discussiepunten voor het gesprek op 2 februari

- I. Doet Kamp voldoende voor de periode tot 2020? Zie paragrafen 2.2, 2.3 en 2.4.
  - Ia) De weerstand tegen **windmolens op land** is hier en daar erg heftig met hysterische trekjes. Moet de overheid toch doordrukken?
  - Ib) Moet er niet op korte termijn een duidelijke uitspraak komen om voor 2023 een **extra windpark op zee** te realiseren?
  - Ic) Moeten ook de nieuwste drie **kolencentrales** voor 2020 gesloten worden of mogen die blijven met CCS en/of bijstook? Zie 2.4, laatste streepje.
  - Id) Zou er geen **imagocampagne** gestart moeten worden tegen het niet nakomen van de verplichting van bedrijven om investeringen te doen die zich binnen vijf jaar terug verdienen? Er wordt immers al jaren gesaboteerd. Zie 2.3, tweede streepje.
  - Ie) Is verplichting **huurwoningen tot tenminste label C** een forse verspilling? Zie 2.3, laatste streepje
- II. Doet Kamp voldoende voor de lange termijn? Zijn de voorstellen van Kamp voldoende om de dreigende stagnatie na 2023 te voorkomen? Zie par 3.
  - IIa) Is minister **Kamp een minimalist**, zoals Rijploeg stelt **of een bekeerling** die met zijn Energieagenda als politiek testament de basis heeft gelegd voor een solide toekomstig beleid? Zie paragraaf 3.1.
  - IIb) Is **sturen alléén op CO2-uitstoot** goed? Zie 3.2.
  - IIc) Moet er een **Klimaatwet** komen en/of een **nieuw energieakkoord**? Zie 3.3.
  - IId) **Meer windmolens** op het land na 2020? Zie opmerking Harkema bij 3.5.
  - IIe) Is er voldoende aandacht voor **opslag van energie**? Zie opmerkingen Harkema bij 3.5.
  - IIf) Welke maatregelen t.a.v. **industrieën als Hoogovens**? Inzetten op ETS (maar Nijpels en Kamp verwachten daar voorlopig weinig van). Nationale bodemprijs CO2-uitstoot? Minder degressief maken van energiebelasting (Kamp zet daarvoor de deur op een kier; zie 3.6)? Compensatie in sfeer van belasting op arbeid?
- III. **Stelling Rijploeg.** De sociaaldemocratische insteek zal positief moeten zijn. We moeten vol inzetten op het hoopgevend afscheid van het vuur als belangrijkste energiebron. We hoeven niet bang te zijn dat onze energie-intensieve economie niet mee kan komen en de concurrentieslag niet zal overleven. We kunnen en moeten al onze kennis en vernuft inzetten om bij de nieuwe economie vooraan te komen. We dienen de wet van de stuwende achterstand op het gebied van verduurzaming tot gelding te brengen. We moeten het onderwijs, in de breedste zin richten op die nieuwe economie, die we voor een groot deel niet kennen. Maar we dienen het wel zo te doen dat iedereen er bij betrokken wordt, omdat we dat willen vanuit onze principes, maar doodgewoon ook, omdat we menen dat de grote klus niet te klaren is als we niet iedereen meenemen. De vervreemding van de energievoorziening, moet worden teruggedrongen, als doel en als middel om het werk tot een goed einde te brengen. We moeten ons realiseren dat onze hele cultuur inclusief ons landschap door de veranderingen zal worden beïnvloed, al weten we niet hoe. Kortom, sterk en sociaal op pad naar het afscheid van het vuur, voor nieuwe banen voor nieuwe energie.
- IV. Moeten we inzetten op het niet doorzetten van het **hoger beroep in de Urgenda zaak**? Kunnen en kan er dan nog wel beleid worden gevoerd zonder dat er rechtelijke uitspraken doorheen gaan naar links of naar rechts.